

EL-HÂCC İBRÂHÎM

ŞERH-İ BELÂGAT

Hazırlayan
Abdülkadir Dağlar

EL-HÂCC İBRÂHÎM

ŞERH-İ BELÂĞAT

Hazırlayan: Abdülkadir Dağlar

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

el-Hâcc İbrâhîm

ŞERH-İ BELÂĞAT

Hazırlayan
Abdülkadir Dağlar

© 2019, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 64
Edebiyat: 23

ISBN 978-605-4635-63-4
Sertifika No: 18188

Birinci Baskı:
İstanbul, 2019

Yazar:
el-Hâcc İbrâhîm

Hazırlayan:
Abdülkadir Dağlar

Editör:
Furkan Öztürk

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Sayfa Düzeni:
DBY Ajans

Kapak Uygulama:
Emre Güngör

Baskı/Cilt:
Birlik Ozalit
Nispetiye Mah. Birlik Sok. No: 2 Zemin Kat
Nevin Arıcan Plaza - Levent Beşiktaş / İstanbul
Tel: +90 212 269 30 00 Sertifika No: 20179

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

el-Hâcc İbrâhîm ; Şerh-i Belâgat

Hazırlayan: Abdülkadir Dağlar (Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2019.

146 s. ; 15,0 x 21,0 cm (DBY Yayınları ; No. 64) Dizin var

ISBN 978-605-4635-63-4

1- Edebiyat 2- Belâgat 3- Şerh

İçindekiler

Takdim.....	9
Teşekkür.....	15
Giriş.....	17
Şerh-i Belâgat (Metin).....	39
Kaynakça.....	137
Dizin.....	141

EL-HÂCC İBRÂHÎM

1826 yılında İstanbul'da doğdu. Mekke'de Şeyh Şinkîti'den Arap dili ve edebiyatı ile belâgat dersleri aldı. Devlet memûriyetinde İstanbul ve Erzurum'da çeşitli görevlerde bulundu. 1882 yılında emekli olduktan sonra İstanbul'da rüşdiye düzeyinde *Dârü't-Ta'lim* adındaki dil mektebini açtı; bu mektepte Türkçe yazılmış Arapça gramer kitaplarını okutarak iki senede mükemmel derecede Arapça öğrenilebileceğini gösterdi. Bunun yanında *Dârü's-Şafaka*, *Mekteb-i Hukûk* ve *Mekteb-i Mülkiyye*'de de edebiyat, belâgat, hitâbet, kitâbet dersleri verdi. 1888 yılında İstanbul'da öldü. Dil, edebiyat ve belâgat tadrîsi üzerine *Tafsîlü't-Te'lif fi-Tavzîhi Mesâ'ili't-Tasrîf*, *Sarf Tercümesi*, *Nahv Tercümesi*, *Hikemiyyât-ı 'Arabiyye (mecmûası)*, *Edebiyyât-ı 'Osmâniyye*, *Hadikatü'l-Beyân*, *Temyîz-i Ta'likât* ve *Şerh-i Belâgat* adlı eserleri bulunmaktadır.

ABDÜLKADİR DAĞLAR

1975 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise tahsîlini İstanbul'da, lisans ve yüksek lisans tahsîlini Ege Üniversitesi'nde, doktora tahsîlini ise Erciyes Üniversitesi'nde tamamladı. 2004 yılından beri Erciyes Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı kürsüsünde Dîvân Edebiyatı'nın mâhiyetini araştırmaktadır.

Takdim

Şerh ve belâgat İslâm ilim ve edebiyât geleneğini aktaran iki önemli usûl dâiresi olarak kabul edilebilir. Törelî edebiyâtın nazariyatını tedvin eden ilim olarak medreselerde, mekteplerde ve ilmî mahfillerde okunup okutulan belâgat, şerh geleneği ile birlikte asırlarca varlığını korumuştur. Şerh usûlünün geçerli olduğu ilmî gelenekte eş zamanlı olarak belâgatın da yer almış olmasını, bilgiye ve bilmeye taluk eden her iki usûlün aslında ortak bir meseleye ilişkin olmasıyla açıklamak mümkündür: Belâgat gibi şerh de dil dâiresinde söylenmiş olanı, sözü, şifâhî veyâ kitâbî metin bağlamını anlama ve anlatma gayretlerinin gelenekleşmiş müktesebâtının ürünüdür. Gelenekleşmiş bu her iki usûl de, gerek dînî-ilmî dâirenin temel metinleriyle gerekse felsefî-edebî metinlerle ilgili olsun, söylenmiş olan sözlerin bağlamlı dil-anlam eksenindeki konumunu doğru tesbit etmeye yönelik olarak yapılan çalışmaların netîcesinde temâyüz etmiştir.

Şerh eserlerinde belâgat terimlerinin kullanıldığını, belâgatın me'ânî, beyân ve bedî' bahislerine dâir meselelerin dile getirildiğini, meşrûh metinlerin belâgat ilminin ışığında değerlendirildiği görülmektedir. Bu bakımdan şerh usûlünün temelinde gramerin hemen yanında kelime ve kelâmları bağlamında değerlendirebilmenin bilgilerini tedvin eden belâgatın bulunduğunu söylemek mümkündür.

Bu açıdan bakıldığında şerh eserlerinin, nazarı belâgatın ameli metinleri olarak dikkat çektiği söylenebilir; bir diğer yorumla, nitelikli bir şârih aynı zamanda nitelikli bir belâgatçıdır, denilebilir. Osmanlı şerh geleneğinin önemli isimlerinden ve aynı zamanda *Miftâhu'l-Belâga Mısbâhu'l-Fesâha* adlı belâgat kitabının müellifi olan İsmâil Rusûhî-yi Ankaravî (öl. 1631) bu hususta iyi bir örnek sayılabilir.

Diğer entelektüel alanlarda da olduğu gibi, Osmanlı şerhçiliği ve belâgatçılığı da 16. asırda klâsikleşmeye başlayarak genel İslâm dâiresinin birer alt-iç dâireleri olarak kendilerine alan açmıştır. 17 ve 18. asırlar, belâgat sahasında sayıca nisbeten az olsa da, şerh sahasında Türkçe eserlerin sıkça görüldüğü bu anlamda Osmanlı Türkçe şerh geleneği kavramından söz edilebilecek olan dönemdir. Diğer taraftan 19. asrın ikinci yarısı ile 20. asrın ilk çeyreğini Türkçe belâgat kitaplarının sayıca arttığı yâhut belâgat kitaplarının Türkçeleştiği bir dönem olarak değerlendirmek mümkün olsa gerektir. Yine aynı dönemde -ki geçiş dönemidir- önemli şârihlerin yetiştiği, önemli Türkçe şerh eserlerinin kaleme alındığı bilinmektedir.

İslâm belâgat geleneğinin tâkipçisi olanlarda da batılı retorik kitaplarından esinlenenlerde de te'lif dili Türkçe olduğu için, belâgatın Türkçeleşmesi adına bu dönemi “millî belâgat devri”¹ olarak adlandırmak mümkündür. Bu dönemde millî belâgatçılığın önemli aşamalarından biri sayılan Ahmed Cevdet Paşa'nın *Belâgat-ı Osmâniyye* adlı eserinin, kendisine saldıran tenkit(çi)ler ile kendisini savunan müdâfaa(cı)lar şeklinde iki tarafın ortaya çıkmasına ve matbûât âleminde polemiklerin bir zaman devam etmesine zemin oluşturduğu bilinmektedir.

Ahmed Cevdet Paşa'nın tarafında gelenekten yana saf tutanlardan birisi de Arap dili ve edebiyâtı âlim ve muallimi olan el-Hâcc İbrâhîm

¹ Bu adlandırmanın ilk kullanıldığı yer olarak bkz. Abdülkadir Dağlar, “Millî Belâgat Devri Dâiresinde Sa'îd Paşa ile Reşîd'in Arûz İmlâsına Dâir Dikkatleri”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8/15 (Said Paşa ve Süleyman Nazif Özel Sayısı), 2016, s. 19.

idi. Onun, *Belâgat-ı Osmâniyye*'nin ancak baş tarafına -fesâhat bahsine- ders notları şeklinde yapabildiği şerhler, 2 cüz hâlinde *Şerh-i Belâgat* adıyla neşredilebilmiştir; bu yönüyle de eser “nâtamâm şerh” görüntüsü arz etmektedir. Bununla birlikte, belâgat ile şerh geleneklerini tek isim ve eserde birleştirmesi yönüyle gelenek adına mühim bir vazîfeyi ifâ etmiştir.

Şerh geleneğinin kimi eserlerinde görülen münâkaşa/polemik üslubunu göstermesi de *Şerh-i Belâgat*'ın dikkat çeken özelliklerindedir. Bilindiği üzere, şerhlerde şârihler dînî, ilmî, felsefî, tasavvufî görüşlerini ortaya koyarken kimi zaman farklı/karşıt görüşleri tenkit üslubunu kullanmışlar, kimi zaman da aynı metnin farklı şârihlerce farklı şerhlerine, yani yer yer şerh farklılıklarına itirazlarını dile getirmişlerdir. el-Hâcc İbrâhîm de gelenek-modern münâkaşalarını belâgat meseleleri bağlamında eserine taşımış, bu anlamda batılı-modern edebî temâyüllere karşıt tavırlı iddîalarını şerh zemîninde sert bir şekilde dile getirmiştir. Bu yönüyle de *Şerh-i Belâgat* “polemik şerh” üslubunun önemli bir örneği sayılabilir.

İsmail Kara, şerh ve hâşiye geleneğine dâir etraflı yorum ve değerlendirmelerini bir araya getirdiği çalışmasının *Ekler* bölümüne (Ek 6)² *Şerh-i Belâgat* kitabından da Latin harflerine aktarılmış bir parça metin ilâve etmiştir. Kara, bu ek metnin ilk sayfasındaki ilk dipnotta eserle alâkalı şu yorumlarda bulunmaktadır:

“Cevdet Paşa'nın ders kitabı mahiyetinde olan *Belâgat-ı Osmâniyye*'sine şerh yazan Hacı İbrahim Efendi, aslında bilgi ve kaynak açısından ihtiyacı olmadığı halde, muhtemelen sırf bir geleneği sürdürmek ve kendisinden önce bu dersi okutan Cevdet Paşa'ya, bir başka ifade ile hocaya ve silsileye hürmeten ‘şerh’ yazmayı tercih etmiştir. Bununla beraber Cevdet Paşa hayatta iken telif edilip basılan *Şerh-i Belâgat* dikkatli bir gözden kaçmayacak şekilde ciddi tenkitler ve tashihler ihtiva etmektedir. Bu tenkitlerin üslubunun yumuşak ve ifadelerinin dolaylı

² İsmail Kara, *İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz: Şerh ve Hâşiye Meselesine Dair Birkaç Not*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011, ss. 173-178.

oluşu doğrudan doğruya telif âdâbiyla ve klasik telif tarzlarıyla alakalı bir husustur. Metni okurken bunları hesaba katmak uygun olacaktır.”

Kara'nın bu ifâdeleri, ilim geleneğinin ve bir gelenekçi olarak el-Hâcc İbrâhîm'in, bir tâlim metodu olarak şerh meselesine nasıl baktığını göstermesi adına dikkat çekicidir. Kezâ, aslında şerhin, bir tâlim-taallüm aynası olduğu, bu ifâdelerin satır aralarından rahatça çıkarılabilecek hükümlerden birisi olarak da görülebilir.

Şerh-i Belâgat üzerine, 2006 yılındaki bir sempozyumda tarafımızdan tanıtıcı mâhiyette bir tebliğ sunulmuş³, bu tebliğ sonraki süreçte geliştirilip genişletilerek 2007 yılında farklı başlıklı bir makâle⁴ hâlinde yayımlanmıştı. Bu makâlenin ardından eserin çevriyazılı metni de yayına hazırlanarak yine 2007 yılında bir makâle⁵ bünyesinde yayımlanmıştı.

Bu çalışmalarla yakın bir dönemde el-Hâcc İbrâhîm üzerine kayda değer bir monografi kitap⁶ çalışmasının yapılmış olduğu çok sonradan fark edilmiş, belki acelecilik belki dalgalık eseri olarak makâlelerde bu kitaba maalesef yer veril(e)mediği anlaşılmıştı.

Yine geçen süreçte millî belâgat devrine âit çeşitli belâgat-retorik metinleri yeni harflerle neşredildi. Bilhassa, tartışmaların yenilikçiler

³ Abdülkadir Dağlar, “Ahmed Cevdet Paşa'nın Belâgat-ı Osmâniyye'sine Hacı İbrâhîm Efendi'nin Şerhi: Şerh-i Belâgat”, *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, 10-12 Nisan 2006 Kayseri, -Bildiriler-*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2007.

⁴ Abdülkadir Dağlar, “Klâsik Türk Edebiyatı Şerh Geleneği ve Hacı İbrâhîm Efendi'nin Şerh-i Belâgat'ına Dâir”, *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2/2 (Osman Nedim Tuna Armağanı), 2007.

⁵ Abdülkadir Dağlar, “Hacı İbrâhîm Efendi'nin “Şerh-i Belâgat”ı (Metin)”, *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2/4 (Tunca Kortantamer Özel Sayısı II), 2007.

⁶ Musa Aksoy, *Moderniteye Karşı Geleneğin Savaşçısı: Hacı İbrahim Efendi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.

tarafının başta gelen ismi Recâizâde Mahmûd Ekrem'in *Ta'îm-i Edebiyyât* kitabının, usûlüne uygun dört başı mâmur neşri⁷ de ancak son dönemde yapılabildi.

Şerh-i Belâgat'ın çevriyazılı yeni neşri münâsebetiyle...

Eserin metninin 2007 yılında çevriyazılı neşri hazırlanırken çevriyazı meselesinde hâkim ve yaygın teâmüllere uyulmuş idi. Bunun yanında, Türkçe kelimelerin ve eklerin imlâsında da, matbû' Arabî harfli imlâ ve neşir döneminin, yani yakın dönemin telaffuz husûsiyetlerine uyum noktaları gözetilmiş idi. Ancak aradaki on iki yıllık sürede bizim çevriyazı tutum ve uygulamamızda bazı değişiklikler olmuş, bu minvalde neşirini hazırladığımız metinlerde bu farklılaşmaları uygulayıp göstermiş idik. Eserin hâlihazırdaki bu neşir sürecinde 2007 yılındaki çevriyazılı neşrine bağlı kalınmış; imlâ husûsiyetleri, çevriyazı tutum ve uygulamaları ve yazıtipi özellikleri yönlerinden neşrin ilk hâli genel olarak korunmuştur.

Eseri tanıtıcı inceleme kısmı ile çevriyazılı metin yeniden gözden geçirilirken basit yazım yanlışları ve anlatım bozuklukları ile okuma hatâları ve gözden kaçan basit eksiklikler hâricindeki herhangi bir noktada düzeltme, değişiklik ve ekleme yapılmamıştır. Bu bağlamda, giriş/inceleme kısmının muhtevâ çerçevesi büyük ölçüde korunmuş, akademik bilgi ve yorum düzeyini değiştirecek herhangi bir düzenlemeye gidilmemiştir.

Bu çalışma bir yeniden neşir çalışmasıdır, yani aslında, birbirini tamamlayan iki makâlenin bir kitap hâlinde yeniden neşri çalışmasıdır. Kitaplaştırma sürecinde, tanıtıcı inceleme mâhiyetli ilk makâle, kitabın “Giriş” bölümünü oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. Metin neşrinin yapıldığı ikinci makâlenin giriş kısmındaki değerlendirmelerin bir kısmı ile teknik açıklamalar kitabın “Takdim”

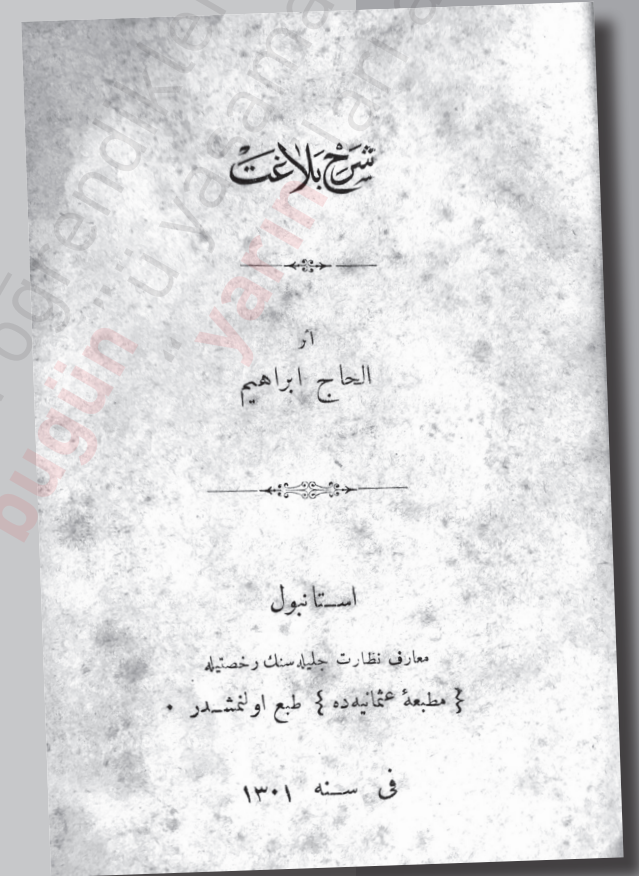
⁷ Recâizâde Mahmûd Ekrem, *Ta'îm-i Edebiyyât -Eleştirel Basım-*, (haz. Furkan Öztürk), DBY Yayınları, İstanbul 2016.

bölümüne yerleştirilmiş, bu değerlendirmelerin bir kısmı da “arka kapak yazısı” olarak tanzim edilmiştir. Kezâ makâlelerin kaynakçaları da “Kaynakça” bölümünde birleştirilmiştir. “Dizin” bölümünde ise *Şerh-i Belâgat* metninde bulunan şahıs ve eser isimleri ile belâgat terimlerine yer verilmiştir.

Yukarıda bahsi geçen tebliğ ve makâlelerde *Şerh-i Belâgat*'ın müellifi “Hacı İbrâhîm Efendi” şeklinde adlandırılmış idi. Lâkin bu şekilde adlandırmaların tamâmı bu çalışmada -*Şerh-i Belâgat* kitabının kapağındaki şekle bağlı kalınarak- “el-Hâcc İbrâhîm” olarak değiştirilmiştir.

Çevriyazılı metin hazırlanırken bilhassa noktalama işaretlerinin kullanımında, genel olarak *Şerh-i Belâgat*'ın noktalama işaretleri belirleyici olmuştur; ancak özel isimlere -kimi ekleri ayıran- kesme işaretlerine bu yeni neşirde yer verilmiştir. Metnin sayfa numaraları köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Metinde yer alan tüm örnekler ve alıntılar *italik*; şerh edilen cümleler *parantez içinde italik*; belâgat terimleri ile meşrûh kısmın *Belâgat-ı 'Osmâniyye'*deki yerine işaret eden harf ve rakamlar *italik-koyu* olarak gösterilmiştir. Eserde örnek olarak verilen mısra ve beyitlerle Arapça ifade ve ibâreler paragraf başında verilip bu Arapça kısımların Türkçe çevirileri dipnotlarda gösterilmeye çalışılmıştır. Son olarak, eserin 128. -son-sayfasında bulunan “Tashîhât” kısmındaki düzeltmeler metne de uygulanmıştır.

el-Hâcc İbrâhîm
ŞERH-İ BELÂGAT

Şerh-i Belāgat

Eser
el-Hācc İbrāhīm

İstanbul

Ma'ārif nezāret-i celilesinin ruşşatıyla
Maṭba'a-i 'Osmāniyye'de ṭab' olunmuştur.

fi-seneti 1301

[2]

Şerh-i Belāgat

Bi'smi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm

Bārgāh-ı aḳdes-i ḫāzret-i Rabb-i 'izzete 'arz-ı taḳdime-i ḫamd ü senā ve dergāh-ı muḳaddes-i cenāb-ı Fahr-ı risālete taḳdīm-i hediyye-i şalavāt u teḫyā kılındıḳdan sonra temhīd-i dībāce-i kelāma şu vec-hile ibtidā olunur ki sāye-i ṭübā-vāye-i ḫāzret-i pād-şāh-ı 'ālem-penāh maḳarr-ı 'adl ü dād ve muḫāfazagāh-ı ḫuḳūḳ-ı 'ibād olduḡu gibi riyāz-ı şüküfe-zār-ı mu'ārefe daḫi feyż-efzā ve ezḫār-ı gün-ā-gün-ı fūnūn u 'ulūma bā'ış-ı nezāret-i neşv ü nemādır. Kıṭ'a

Sāye-i Ḥaḳḳ ḫāzret-i Sulṫan Ḥamīd-i 'ādiliñ

Sāye-i 'adli cihan ḫalkına oldu mültecā

An-be-an bulmaḳda ravzāt-ı ma'ārif ibtihāc

Dem-be-dem çün cūy-ı luḫfu olmada nazret-fezā

[3] İşte viḳāye-i ḫuḳūḳ-ı enām için teşkil olunan meḫākim-i 'adliyye bu müdde'āya şehādet etmekde ve teraḳḳı-i fūnūn maḳşadıyla ṫaraf ṫaraf küşād buyurulan mekātib-i 'āliye 'uluvv-ı himmet-i pād-şāh-ı dil-āgāha delālet eylemekdedir. Ezcümle neş'etgāh-ı ḫükkām olmaḳ üzere te'sis buyurulan *Mekteb-i Ḥuḳūḳ* bir dārü't-tedriis-i fūnūn-ı şettā ve 'ahd-i ḳarībde bu mekteb-i feyż-meksebden müsta'idd-i ḫākimiyyet nice erbāb-ı ehliyyet yetişecegi bī-imtirādır.

Çünkü maḳâm-ı ḥâkimiyete ḥâ'iz-i isti'dâd olanlara işbu mektebde lâzım gelen fûn-ı mu'tebere ta'lim olunduğu gibi fenn-i celîl-i belâgat daḥi tadrîs olunmakta olduğundan müsta'iddân-ı talebe kavâ'id-i belâgata kesb-i vuḳûf ederek taḥşîl-i ser-mâye-i edeb etmekle kelâmları maḳbûl u mu'teber ve bu cihetce daḥi kendüleri muḥterem ü muvaḳḳar olacağılarında şübhe yokdur.

Belâgat ḥüsn-i beyândır ki kelâmı ḥâlîñ ve maḳâmıñ muḳtezâsına muḳtabık olarak söylemekden 'ibâretdir bu meleke-i celîle yalınız ḥâkimleriñ değil maḥkûmlarıñ bile muhtâc oldukları mühimme-i 'umûmiyyedendir. Çünkü gerek ḳâlen ve gerek ḳâlemen serd olunan kelâm muḳtezâ-yı ḥâl ü maḳâma muḳtabık olur ise ḥüsn-i ḳabûl ile telâḳḳî olunup 'aksi olur ise şâyân-ı istimâ' u iltifât bile olmaz. Ve o mişillü kelâmıñ şâhibi

Huve'illezî yetekellemu ve ḳalbî minhu yete'ellemu¹

kelâmına mâ-şadaḳ olur. [4]

Her ḳavmiñ lisânında esâlib-i kelâm muḥtelif olduğu gibi bizim lisânımızda daḥi öyledir. 'Alelḥuşûş bizde kelâm-ı şifâhî başka yolda ve kelâm-ı taḥrîrî başka üslûbdadır. Ve ma'fûmdur ki bizim bir lisân-ı mâder-zâdımız ve bir de lisân-ı 'ilm ü edebimiz vardır. Lisân-ı mâder-zâdımız başlıca elfâzı biñ 'aded ḳadar elfâz-ı Türkiyye'den 'ibâret olup bu lafızlar ancak beyne'n-nâs ḥavâ'iyic-i ekl ü şürbe ve mu'amele-i dâd u sitede müte'allik olarak te'âfî olunan ma'nâları ifâdeye kifâyet edebilecek bir derecede ve lisân-ı 'ilm ü edebimiz ise elfâz-ı 'Arabiyye ile imtizâc etmesinden ḫolay deryâlar ḳadar tevessü' edip kâffe-i me'ânîyi ifâdeye ma'a-ziyâde kifâyet edecek bir mertebe-i 'âliyyededir. Lisân-ı mâder-zâdımız hengâm-ı tufüliyyetden beri me'lûf u ma'rûfumuz olmağıla onuñ kavâ'idini biz ḫab'an ve selîḳaten biliriz. Lâkin lisân-ı 'ilm ü edebimiz 'Arabî'yile tevessü' etmiş olduğundan biz bunda kavâ'id-i 'Arabiyye ta'allümüne ve kelâmı

¹ "O, bana doğru konuşuyor; ama, benim kalbim hüzünleniyor."

Kaynakça

- AĞABABA, Naile (2006). *Ortaçağ Türk Dil Bilim Adamları*, Ahenk Yayınları, Van.
- Ahmet Cevdet Paşa (2000). *Belâgat-ı Osmâniyye*, (haz. Turgut Karabey-Mehmet Atalay), Akçağ Yayınları, Ankara.
- AKSOY, Musa (2005). *Moderniteye Karşı Geleneğin Savaşçısı: Hacı İbrahim Efendi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- BAYRAKTAR, İbrahim (1993). *Edebî ve İlmî Açından Hadîs*, Işık Yayınları, İzmir.
- BOLELLİ, Nusreddin (2001). *Belâgat*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2001.
- Bosnevî el-Hâcc Muḫarrem Efendi. *Muḫsin el-Ḳayserî 'ale'l-Endelüsî ve Derûnunda Metn-i 'Arûz-ı Endelüsî*, Dersa'âdet.
- BULUT, Ali (2015). *Belâgat Terimleri Sözlüğü*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- DAĞLAR, Abdülkadir (2007). "Ahmed Cevdet Paşa'nın Belâgat-ı Osmâniyye'sine Hacı İbrâhim Efendi'nin Şerhi: Şerh-i Belâgat", *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, 10-12 Nisan 2006, Bildiriler*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.
- DAĞLAR, Abdülkadir (2007). "Klâsik Türk Edebiyatı Şerh Geleneği ve Hacı İbrâhim Efendi'nin Şerh-i Belâgat'ına Dâir", *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2/2 (Osman Nedim Tuna Armağanı).

- DAĞLAR, Abdülkadir (2007). “Hacı İbrâhim Efendi’nin “Şerh-i Belâgat”ı (Metin)”, *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2/4 (Tunca Kortantamer Özel Sayısı II).
- DAĞLAR, Abdülkadir (2016). “Millî Belâgat Devri Dâiresinde Sa’id Paşa ile Reşid’in Arûz İmlâsına Dâir Dikkatleri”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8/15 (Said Paşa ve Süleyman Nazif Özel Sayısı).
- El-Hâcc İbrâhîm (1301). *Şerh-i Belâgat*, Matba’â-i ‘Osmaniyye, İstanbul.
- KARA, İsmail (2011). *İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz: Şerh ve Haşiyeye Mesalesine Dair Birkaç Not*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011.
- KAYA, Mahmut (2004). *Kasîde-i Bürde’yi Türkçe Söyleyiş*, (İkinci Baskı), TDV Fatih Şubesi Yayınları, İstanbul.
- KILIÇ, Atabey (1990). *Üskübî’nin Şerh-i Telhîs’i*, (basılmamış yüksek lisans tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- KILIÇ, Atabey (2004). “Günümüzde Metin Neşri ve Problemleri Üzerine Düşünceler”, *I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni, 8-10 Ekim 2003 -Bildiriler-*, Kırşehir.
- KILIÇ, Atabey. “Ahmed Hamdî’nin Belâgat-ı Lisân-ı ‘Osmanî’si”, *II. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Kırşehir 13-14 Ekim 2005.
- KILIÇ, Atabey (2007). “Altıparmak Mehmed Efendi’nin Şerh-i Telhîs-i Miftâh’ında Şerh Metodu”, *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, 10-12 Nisan 2006, -Bildiriler-*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.
- KILIÇ, Atabey (2007). *Ahmed Hamdî, Belâgat-ı Lisân-ı ‘Osmanî (İnceleme-Metin-Dizin)*, Laçın Yayınları, Kayseri.
- KILIÇ, Hulûsi (1992). “Belâgat”, *DİA*, c. V, İstanbul.
- KILIÇ, Hulûsi (1996). “Hacı İbrâhim Efendi”, *DİA*, c. XIV, İstanbul.
- KORTANTAMER, Tunca (1993). “Genç Edebiyat Araştırmacısının Yanlıları”, *Marmara Üniversitesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, c. VII (Amil Çelebioğlu Armağanı), İstanbul.

- KORTANTAMER, Tunca (1994). “Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 8, İzmir 1994.
- KUMEYR, Y. (1992). *İslâm Felsefesinin Kaynakları*, (çev. Fahrettin Olguner), Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli* (1997). (haz. Hayrettin Karaman-Ali Özek-İbrahim Kâfi Dönmez-Mustafa Çağrıncı-Sadrettin Gümüş-Ali Turgut), TDV Yayınları.
- MERMER, Ahmet (2002). *Vecdî ve Dîvânçesi*, MEB Yayınları, Ankara.
- Recâzâde Mahmûd Ekrem (2016). *Ta’lîm-i Edebiyyât -Eleştirel Basım-*, (haz. Furkan Öztürk), DBY Yayınları, İstanbul.
- SARAÇ, M. A. Yekta (2001). “Türk Edebiyatında Belâgat ile İlgili Yazılan İlk Türkçe Eserlerin Değerlendirilmesi”, *I. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, Kayseri 12-13 Nisan 2001, -Bildiriler-*, c. II, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.
- ÜLKEN, Fatih (1990). *Şeyh İsmail Ankaravî’nin Miftâhu’l-Belâga ve Misbâhü’l-Fesâha’sı*, (basılmamış yüksek lisans tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya (1997). *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, (3. baskı), Ülken Yayınları, İstanbul.
- ÜNVER, İsmail (1993). “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Türkoğlu Dergisi*, XI/1.
- YETİK, Erhan (1992). *İsmail-i Ankaravî Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, İşâret Yayınları, İstanbul.
- YETİŞ, Kâzım (1989). “Yenileşme Devri Türk Edebiyatında Milli Rhétorique Meselesi”, *TDAY-Belleten 1985*, Ankara.
- YETİŞ, Kâzım (1992). “Belâgat, Rhétorique ve Edebiyat Nazariyesi Sahasında Türkçe Neşredilmiş Kitapların Açıklamalı Bibliyografyası”, *TDAY-Belleten 1987*, Ankara.
- YETİŞ, Kâzım (1996). *Talîm-i Edebiyat’ın Retorik ve Edebiyat Nazariyatı Sahasında Getirdiği Yenilikler*, AKM Yayınları, Ankara.

YILMAZ, Mehmet (1992). *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözcükler*, Enderrun Kitabevi, İstanbul.

YİĞİT, İsmail (1995). "Enevîler", *DİA*, c. XI, İstanbul.

Dizin

A

‘Abdulhak̄k Hâmid Beg 34, 75, 85

‘Abdullâh bin Ebî İshâk el-Ḥadramî 47

Aḫterî 51

‘Alâ’üddîn Paşa 98, 99, 100

‘Anbesetu’bnu ‘Abdân 47

‘arüz 50, 53, 54, 56

‘aşab 54

B

baḫr-ı basîṭ 54

baḫr-ı ḫafîf 54

baḫr-ı hezec 54

baḫr-ı kâmil 54

baḫr-ı medîd 54

baḫr-ı muḫteḍab 54

baḫr-ı muzâri‘ 54

baḫr-ı müctes 54

baḫr-ı münserih 54

baḫr-ı recez 54

baḫr-ı remel 54

baḫr-ı seri‘ 54

baḫr-ı ṭavîl 54

baḫr-ı vâfir 54

Bâkî 36, 87, 103, 106, 108, 115

bedîhiyye 123

belâgat 26, 40, 41, 42, 43, 69, 110

Belâgat-ı ‘Osmâniyye 43

betr 54

beyân 43, 45, 49, 50, 53, 57, 66, 72, 79,

80, 81, 88, 96, 101, 102, 104, 112,

113, 123, 127, 131, 133

Beyânu’l-‘Unvân 50

beyne’ş-şedîdeti ve’r-raḫve 104

burhân 123, 127, 128

Büşîrî 58

C

câzim 49

cedel 28, 37, 127

cem‘ 44, 48, 53, 65, 77

Cevdet Paşa 10, 11, 21, 22, 23, 24, 25,

26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 37, 43

cezâlet 109

cezle 104

cümle 131

cümle-i fî’liyye 122, 132

cümle-i haberîyye 122
 cümle-i ismiyye 28, 132
 cümle-i istihâmiyye 122
 cümle-i kübrâ 133
 cümle-i şugrâ 133
 cümle-i şartıyye 132
 cümle-i zarfıyye 132
 cüz 54

D

darb 31, 32, 52, 54, 56, 71, 74, 125

E

Ebû ‘Amr bin el-‘Alâ’ 47
 Ebu’l-Esved 46, 47
 Ebu’l-Esved ed-Dü’elî 46
 Ebu’n-Necm 75
 edât-ı haber 84
 edât-ı şart 132, 133
 edât-ı zarf 100, 132
 Edebiyyât-ı Cedîde 36, 93, 115
 ef’âl-i kulûb u muqârebe 48
 ef’âl-i şülâsiyye vü rubâ’iyye 48
 elfâz-ı cezle 104, 106, 107
 elfâz-ı ğarîbe 68
 elfâz-ı raķîka 104, 106, 107
 emr 48, 52, 77, 88, 100, 119, 122, 131
 esmâ’-i işârât 48
 esre 65
 Evrâķ-ı Perişân 76, 83, 87, 97, 98, 100
 evveliyât 128

F

fâ’îl 131
 fâşıla 54
 fâşıla-i kübrâ 54
 fâşıla-i şugrâ 54

fenn-i naĥv 102
 fenn-i şarf 101
 fi’l 131
 fi’l-i mâzî 48, 49
 fi’l-i mâzî vü muzâri’ 48
 fi’l-i müşbet 85
 Fuzûlî 36, 71, 78, 80, 81, 84, 86, 88,
 89, 90, 91, 92, 103, 106, 115

G

ġalaţ 44, 75, 78, 126
 ġalaţ-ı hiss 126
 ġarâbet 68, 70, 101, 102
 ġarîb 70
 ġarîb-i ħasen 68, 101
 ġarîb-i kabîĥ 68
 ġılzat 73

H

ĥaber 46, 53, 77, 78, 81, 84, 101, 102,
 121, 122, 126, 131, 132, 133
 ĥabl 54
 Ĥabn 54
 Ĥvâce-i Cihân 92
 ĥadsiyyât 125, 127
 ĥâl 53, 131
 Ĥalîl bin Aĥmed 47
 Ĥâmid Beg 34, 75, 76, 85, 91
 ĥarf 131
 ĥarf-i daĥîl 58
 ĥarf-i ĥurûc 58, 60
 ĥarf-i istişnâ 85
 ĥarf-i revî 58, 59, 60, 62
 ĥarf-i ridf 58, 59
 ĥarf-i sâkin 54
 ĥarf-i te’sîs 58, 59
 ĥarf-i vaşl 58, 60
 Ĥarîrî 114

ĥaţţ 50, 64, 65, 66, 89, 104, 127
 ĥazf 54, 55, 56, 63, 82, 84, 88
 Ĥazret-i ‘Alî 46, 47, 48, 94
 Ĥazret-i Muĥammed 126
 hemze-i vaşl 63
 ĥiţâbe 128
 ĥiţâbet 123
 ĥurûf-ı cârre 48
 ĥurûf-ı cevâzim ü tevâşib u ‘avâtîf 48
 ĥurûf-ı fâşıla 65
 ĥurûf-ı hecâ 50, 64
 ĥurûf-ı meĥmûse 104
 ĥurûf-ı müşebbehe bi’l-fi’li 48
 ĥurûf-ı raĥve 105
 ĥurûf-ı tenbîĥ ü taşdîķ u taķrîb 49
 ĥurûf-ı vâşıla 65
 ĥuz 54
 ĥükm 131

İ-İ

izmâr 54
 ibdâl 49
 İbn Eşîr 31, 67, 68
 İbnü’l-Müsâ 85, 91
 îlâl 49
 îllet 54
 ‘ilm-i ‘arûz 53
 ‘ilm-i beyân 53, 80, 81, 102
 ‘ilm-i ĥaţţ 64
 ‘ilm-i inşâ 64
 ‘ilm-i iştikâķ 31, 51, 52
 ‘ilm-i iştikâķ u taşrif 51
 ‘ilm-i luġat 50, 51
 ‘ilm-i me‘ânî 51, 53, 81
 ‘ilm-i muĥâzarât 64
 ‘ilm-i naĥv 47, 48, 49, 53
 ‘ilm-i şarf 48, 49, 51
 imâle 49
 İmâm ‘Alî 47, 48

İmâm Ĥalîl 47, 56
 İmâm Sekkâķî 31, 97, 113
 İmâm Sibeveyh 97
 imlâ 47, 50
 İmrü’u’l-Kays 58, 69, 105, 106
 inşâ 30, 50, 64, 121, 122
 irâde-i lâzım 30, 67
 ism 131
 ism-i âlet 48, 52
 ism-i fâ’îl 29, 48, 52, 66
 ism-i mef’ul 29, 48, 52, 66, 75, 76
 ism-i mensüb 53
 ism-i tafđîl 48, 52
 ism-i taşġîr 52
 ism-i zemân u mekân 48, 52
 isnâd 121, 131
 isti‘âre 53, 102
 istihâm 49, 98
 istikbâl 49
 iştikâķ 31, 32, 50, 51, 52, 77
 iştikâķ-ı aşġar 32, 52
 iştikâķ-ı ekber 32, 52
 iştikâķ-ı şaġîr 32, 52
 izâfet 131
 izâle 54

K

ķabz 54, 55
 ķâfiye 50, 56, 57, 58, 75, 76
 ķâfiye-i mütedârîke 57
 ķâfiye-i müterâdife 57
 ķâfiye-i müterâkibe 58
 ķâfiye-i mütevâtire 57
 ķarz-ı şîr 50, 62
 Ķaşîde-i Mîmiyye 58
 Ķaşîde-i Nüniyye 105
 ķaşr 54
 ķaţ’ 54
 ķaţf 54

każâyâ kıyâsâtuhâ ma'ahâ 124
 każâyâ-yı fıtriyetü'l-kıyâs 124, 126, 127
 keff 54
 kelâm 121, 131
 kelâmda belâgat 111
 kelâm-ı haberî 121
 Kemâl Beg Efendi 94, 96
 kesf 54
 Kılıç 'Alî Paşa 94
 kıyâsa muhâlefet 72
 kıyâs-ı hafî 32, 125, 126
 kinâye 33, 53, 93, 102, 113
 Kur'an-ı Kerim 45, 79, 106, 109, 110,
 117, 118

L

leţâfet 109
 luğat 50, 51, 68, 73, 91, 95, 101, 104
 Luğat-ı 'Osmâniyye 51

M

mahsûsât 125
 maḥzûf 55, 91
 maḳâm-ı cidd 111
 maḳâm-ı faşl 111
 maḳâm-ı ıtnâb 111
 maḳâm-ı medh 111
 maḳâm-ı şükri 111
 maḳâm-ı taḳdîm 111
 maḳâm-ı ta'rif 111
 maḳâm-ı te'kid 111
 maḳâm-ı terḡib 111
 maḳâm-ı zikr 111
 maḳbûz 54, 55
 maḳşûdun li-zâtihâ 132
 ma'nâ-yı sür'at 125
 ma'nâ-yı taḥmîn 125
 maşdar 44, 45, 48, 49, 73

mâzî 48, 49, 52, 63, 122
 me'ânî 31, 36, 50, 51, 52, 53, 72, 81,
 93, 96, 97, 101, 102, 110, 113, 114,
 115, 125, 133, 134
 mecâz 31, 53, 102, 113
 mecrür 53
 meczûm 49
 mef'ûl 29, 43, 48, 52, 53, 66, 75, 76,
 90, 100, 102
 Mekteb-i Hukûk 41, 43
 Menâzır-ı İnşâ 92
 menşûb 49, 53, 64
 menşûbât 48
 me'nûs 101
 merfû' 46, 49, 53
 merfû'ât 48
 Meşel-i Sâ'ir 67
 meşhûrât 128
 metânet 109
 Mevlid 71
 mevşûlât 48
 Meymûn el-Akrân 47
 Miftâh 31, 113
 mu'ahḥir-i mübtedâ 46
 mu'aḳkad 89, 91, 96, 100, 102
 mu'aḳkadu'l-ma'nâ 91
 Mufaşşal 48
 muğâlaḳa 123, 129
 muḡâlefet-i kıyâs 102
 muḡâlefet-i şavâb 75
 muḡâlif-i kıyâs 73
 muḡâzarât 50, 64
 muḳaddimât 123
 muḳaddimât-ı kaḳ'iyeye 123
 muḳaddimât-ı maḳbûle 128
 muḳaddimât-ı meşhûre 127
 muḳaddimât-ı yaḳ'iniyye 123
 muḳaddim-i haber 46
 muḳaḳta' 64
 muḳtezâ-yı hâl 26, 42, 111, 112

muḳtezâ-yı maḳâm 111
 muzâf 83
 muzâfun-ileyh 53, 80, 81, 82, 83, 100
 muzâri' 48, 52, 122
 mübtedâ 46, 53, 84, 102, 131, 133
 mücerrebât 127
 Müseylimetü'l-Kezzâb 110
 müsned 84, 121, 131
 müsnedün-ileyh 84, 113, 121, 131
 müsteḡnâ 53
 müşâḡabe 129
 müşâhedât 124
 müşebbeh 82
 müşebbehün-bih 82
 müte'addî 29, 66, 100
 mütecânisü'l-ḡurûf 78, 79, 81
 müteḳaribü'l-ḡurûf 78, 79, 81
 mütenâfirül-ḡurûf 70
 Mütenebbî 114
 mütevâtirât 127

N

Nâbî 103
 nâdirü'l-isti'mâl 71
 naḡv 47, 48, 49, 50, 53, 102
 nâşib 49
 Nefî 36, 105, 106, 115
 nehk 54
 nehy 52
 Nergisi 36, 81, 82, 93, 94
 nisbet 131
 nisbet-i ḡariciyye 30, 121, 122
 nisbet-i kelâmiyye 121
 nisbet-i taḳyidiyye 121
 nisbet-i tämme 121
 nisbet-i tavşifiyye 121
 nisbet-i zihniyye 121

Ö

ötrü 65

P

Paris 35, 115

R

raḡve 104, 105
 riḳḳat 109, 127

S-Ş

safsata 129
 sâlim 55
 şalm 54
 şarf 48, 49, 50, 51, 52, 94, 101
 sebeb 54
 sebeb-i hafîf 54, 56
 sebeb-i şaḳîl 54
 sec' 117, 118, 119, 120
 Sekkâkî 31, 97, 113
 selâset 76, 103, 104, 109, 110
 selâset-i lafziyye 76
 Seyyid Şerif 32, 125, 126
 şifat 131
 şifat-ı müşbete 85
 şifat-ı müşebbehe 48, 52
 şiklet 70
 Sibeveyh 47, 97
 Sulṫan Ḥamîd 41
 Sulṫan Orḡan 99, 119
 sükût 121
 Süleymân Efendi 71
 Sürürî 78, 86
 Şâfiye 66
 şaḡr 54
 şedîde 104, 105

Şefîk-nâme 82, 83
Şehzâde Süleymân Paşa 98, 119
Şerh-i Mevâkîf 32, 125
Şeyh ‘Abdulkâhir 32, 79, 81
Şeyh Gâlib 106
şîr 123, 128
Şinâsî Efendi 34, 76, 77, 115

T

ta‘addüd-i haber 81
taħff-i hemze 49
taḳdîm 29, 41, 66, 82, 83, 84, 88, 110,
111, 113, 133, 134
taḳîd 33, 36, 53, 85, 88, 89, 90, 91, 92,
93, 94, 96, 98, 101, 102
taḳîd-i lafzî 91, 101
taḳîd-i ma‘nevî 36, 91, 92, 93, 102
ta‘lîl 43, 49, 100
Ta‘lîm-i Edebiyyât 34, 76, 91, 94
Tasvîr-i Efkâr 84, 85
ṭayy 54
te‘âḳub-ı şîfât 81
te‘hîr 51, 82, 83, 87, 88, 113, 133, 134
teḳîd 49, 134
temyîz 53, 131
tenâfûr-i ḥurûf 68, 72, 101
tenâfûr-i kelîmât 77, 78, 101
tenâzu‘-ı fı‘leyn 90
teḳnîb 49
terfîl 54

terkîb-i tâmm 131
teşbîh 30, 31, 33, 53, 67, 88, 93, 95,
96, 102, 110, 113
teş‘îs 54
tetâbu‘-ı izzâfât 79, 81

U-Ü

‘umûm ve ḥuşûşun min-vech 90
üstün 65

V

vaḳf 54
Vecdî 103
veted 54
veted-i mecmû‘ 54
veted-i mefrûḳ 54
vicdâniyyât 125

Z

za‘f-ı te‘lîf 34, 72, 82, 83, 84, 85, 86,
87, 88, 90, 91, 101, 102
zamâyir 48
zarûret-i şîr 62, 75
zarûriyye 123
Zemaḥşerî 48
Zîyâ Paşa 87
zîkr-i melzûm 30, 67

ŞERH-İ BELÂGAT

Tanzîmat döneminde modern tarzdaki okulların müfredâtında yer alan edebiyat bilgileri ve belâgat derslerinde okutulmak üzere şekil ve üslûp açısından nisbeten daha modern, Türkçe belâgat kitapları yazılmıştır. Ahmed Hamdî'nin *Belâgat-ı Lisân-ı ‘Osmâni’si*, Ahmed Cevdet Paşa'nın *Belâgat-ı ‘Osmâniyye’si* gibi, belâgatı -geleneğe uygun olarak- “me‘âni-beyân-bedî” şeklinde tam kadro halinde ele alan, bunun yanında nesir ve şiir örneklendirmelerinde tamâmen Türkçe örnekleri kullanan kitaplarla, Recâizâde Mahmûd Ekrem'in *Ta‘lîm-i Edebiyyât*'i gibi batıdaki rhétoriquei de belâgat çerçevesine dâhil edip kullanan daha batılı belâgat kitapları arasında onlarca eser kaleme alınmıştır. Bu belâgat kitapları genelde *Mekteb-i Hukûk*, *Mekteb-i Mülkiyye* gibi okullarda okutulan edebiyat ve belâgat gibi derslerin ders notlarının bir araya getirilip bastırılması ile ortaya çıkmıştır.

Ahmed Cevdet Paşa'nın *Mekteb-i Hukûk*'ta verdiği belâgat dersi notlarının bir araya getirilip 1882 yılında basılmasıyla ortaya çıkan *Belâgat-ı ‘Osmâniyye*, Ahmed Cevdet Paşa'dan sonra aynı okulda ilgili derslere giren el-Hâcc İbrâhîm tarafından ders kitabı olarak okutulmuştur. el-Hâcc İbrâhîm derslerinde eseri ayrıntılı bir şekilde okutup şerh etmiş, ancak sâdece “mukaddime” bölümünün şerh notlarını 1884 yılında *Şerh-i Belâgat* adıyla iki cüz hâlinde neşretme imkânı bulabilmiştir.

Bu kitap, *Şerh-i Belâgat* üzerine hazırlanmış bir “yeniden neşir” çalışmasının ürünüdür, yani aslında, birbirini tamamlayan iki makâlenin bir kitap hâlinde yeniden neşri çalışması...

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Çağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-605-4635-63-4

9 786054 635634